

Memòria GEHCI 2007

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Memòria d'activitats 1991-2007

Grup d'Estudis d'Història de la
Cultura i dels Intel·lectuals (GEHCI)

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Sumari

Presentació / Presentation	7
Membres del GEHCI	9
Breu currículum dels integrants del grup	13
Projectes de recerca finançats	19
Sessions de treball i seminaris 1991-2007	20
Sessions de la Xarxa d'Història Cultural de la Mediterrània (1998-2006)	28
Tesis dirigides per membres del grup	32
Tesis llegides per membres del grup	33
Tesis en curs de redacció	34
Sumaris de <i>Cercles</i>	35
Producció científicoacadèmica	50
Alguns comentaris sobre la tasca del GEHCI	101

PRESENTACIÓ

PRESENTATION

Reunió de la Xarxa d'Historia Cultural de la Mediterrània. Jardí de l'Ateneu Barcelonès, 2 desembre 2006. D'esquerra a dreta, ajupits: becarí italià, Elisenda Cartaña, David Cao, Juan F. Fuentes (Madrid), Susanna Tavera, Constantina Zanou (Grècia), Carles Santacana. Drets: Tomás Suau, David Devesa, Xavier Foraster, Jordi Casassas, Antoni Guirao, Manuel Hoff (Portugal), Senyora Duran (Illes Balears), Sebastià Serra (Illes Balears), Miguel Duran (Illes Balears), Oscar Costa, Paul Aubert (França) Leila Nista (Itàlia), Gerard Pedret, Antoni Miramon (Illes Balears), Elio d'Auria (Itàlia), Santiago Izquierdo.

El Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals va néixer el curs 1989-1990, fruit de la inquietud d'un grup d'estudiants de darrer curs per ampliar i aprofundir coneixements amb un seminari dedicat a l'anàlisi de les aportacions historiogràfiques més recents i significatives. Ràpidament es va anar centrant en les aportacions de la nova història cultural, que per aquelles dates encara tenia una acollida minoritària en el nostre medi universitari.

El curs següent, concretament en la reunió del 12 de juny de 1991, el grup es va institucionalitzar responenent a la voluntat dels seus membres de donar-li continuïtat, quedant desseguida adscrit orgànicament al Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona. Tot i així, seguint el costum iniciat des de les primeres reunions, el GEHCI s'ha seguit reunint preferentment a l'Ateneu Barcelonès, pel que en algun moment se l'ha conegut com el "grup d'historiadors de l'Ateneu".

The Historical Studies of Culture and Intellectuals Group (GEHCI) began in the academic year 1989-1990, the fruit of the concern of a group of students of the last university course, to extend and deepen knowledge by means of a seminary dedicated to the analysis of the most recent and significant historiographic work. It rapidly focused on the contribution of the new historical culture, which at that time occupied a position of minor importance in our university environment.

In the next year, specially at a meeting held on the 12th June 1991, the group was founded in response to the will of its numbers to give it continuity, and immediately became part of the Department of Contemporary History of Barcelona University. Even so, following the custom established in the first meetings, the GEHCI has continued meeting whenever possible at the "Ateneu Barcelonès", for which reason the group became known at a certain point as "the Ateneu Barcelonès historians group."

Amb l'inici del funcionament regular del GEHCI, s'ha anat consolidant la institucionalització i reconeixement de la seva tasca. Així, ha esdevingut grup reconegut per la Universitat de Barcelona, grup d'excel·lència de la Generalitat de Catalunya, amb projectes ministerials finançats, una estructura acadèmica en la que s'han gestionat i es gestionen múltiples projectes doctorals i realitzen el seu aprenentatge diversos tipus de becaris, una xarxa temàtica internacional d'estudi comparat de les dinàmiques culturals de l'espai del Mediterrani nord i una plataforma de publicació dels resultats de la producció cultural, a través de la revista *Cercles*, actualment en el seu número 10 (integrada en la categoria B de l'Index CARHUS de la Generalitat de Catalunya), i de la col·lecció "Els llibres de *Cercles*".

A més de la recerca individual realitzada pels seus membres, el GEHCI ha desenvolupat des de molt aviat una recerca col·lectiva, materialitzada en diversos projectes que entenem de forma concatenada: tots ells tenen per finalitat aprofundir en el coneixement de la dinàmica històrica cultural de l'espai contemporani català, destacar el paper central que hi ha desenvolupat el sector que hem denominat intel·lectual-professional, contextualitzar-ho per relació a l'espai europeu meridional i convertir-se en un conducte de renovació historiogràfica en el nostre medi.

Fins avui, aquesta tasca col·lectiva (que es podrà trobar relacionada en aquesta memòria) ha abordat, per al període 1808-1975, la relació de l'intel·lectual amb el poder, la utilització cultural-política que aquest sector fa dels mitjans de comunicació, la seva complementària acció institucionalitzadora i el paper destacat que ha tingut el sector en la construcció i difusió del modern discurs identitari (que és la feina que estem desenvolupant en l'actualitat).

Universitat de Barcelona, desembre de 2006.

With the beginning of the regular meetings of the GEHCI, came the institutionalisation and recognition of its work. Thus, an academic structure has become a group recognized by the University of Barcelona and a group of excellence of the "Generalitat de Catalunya" with funded ministerial projects. Moreover, it is now a platform to discuss and carry multiple doctoral projects, a part of international thematic network o comparative studies of cultural dynamics of the north shore countries of the Mediterranean and also a platform of publication for the results of its cultural production, through the magazine *CERCLES*, at present in its tenth edition (integrated into B category of the "Generalitat de Catalunya's" Index CARHUS), and though the collection "The books of *CERCLES*".

Besides the individual research carried out by their members, the GEHCI has developed from its early days a collective research, materialized in several projects that we understand in concatenated form: all are intended to deepen knowledge of the cultural historical dynamics of the Catalan contemporary space, to highlight the central role of the sector that we have denominated intellectual-professional, to set it in the context of its relationship with southern European space and to become a platform for historiographical renewal in our environment.

So far, this collective task (that be related in this report) has approached, for the period 1808-1975, the relationship of the intellectual with power, the cultural political use that this sector makes of the media and the distinguished role that the sector has played in the construction and broadcast of modern identity speech (the work that we are developing at the present).

University of Barcelona, December of 2006

Membres del GEHCI

Director

Jordi CASASSAS YMBERT
Catedràtic d'Història Contemporània de la
Universitat de Barcelona.

Professorat universitari

Teresa ABELLÓ GÜELL
Professora titular del Departament
d'Història Contemporània de la
Universitat de Barcelona.

Isabel de CABO RAMÓN
Professora Agregada del Departament
d'Història Contemporània de la Universitat
de Barcelona. Professora titular de la
Universitat Oberta de Catalunya.

Giovanni Conrad CATTINI
Doctor en Història Contemporània per la
Universitat de Barcelona. Professor associat
del Departament d'Història Contemporània
de la Universitat de Barcelona.

Joaquim COLL AMARGÓS
Doctor en Història Contemporània. Professor
associat de la Facultat de Pedagogia UB i
Tècnic assessor del gabinet d'estudis de la
presidència de la Diputació de Barcelona.

Santiago IZQUIERDO BALLESTER
Doctor en Història. Consultor a la
Universitat Oberta de Catalunya.

Carles SANTACANA TORRES
Professor titular d'Història Contemporània de
la Universitat de Barcelona. Consultor de la
Universitat Oberta de Catalunya i President
del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

Susanna TAVERA GARCÍA
Professora titular d'Història Contemporània
de la Universitat de Barcelona.

Professorat d'Ensenyament

Secundari i altres categories professionals

Óscar COSTA RUIBAL
Doctor en Història Contemporània per la
Universitat de Barcelona. Professor
d'Ensenyament Secundari.

Albert GHANIME RODRÍGUEZ
Doctor en Història Contemporània i
Professor d'Ensenyament Secundari.

Antoni GUIRAO MOTIS
Doctor en Història.

Paola LO CASCIO
Doctora en Història Contemporània i
Llicenciada en Ciències Polítiques.
Investigadora contractada en el Centre
d'Estudis Històrics Internacionals de la
Universitat de Barcelona (CEHI-UB)

Jordi LLORENS VILA
Doctor en Història Contemporània.
Catedràtic de Geografia i Història
d'Ensenyament Secundari i Col·laborador de
Serra d'Or.

María Teresa MIRRI LARRUBIA
Doctora en Història Contemporània.
Professora d'Ensenyament Secundari.

Benjamí MONTSERRAT SATORRE
Doctor en Història per la Universitat de
Barcelona.

Manuel PÉREZ NESPEREIRA
Doctor en Història Contemporània.

Fèlix VILLAGRASA I HERNÁNDEZ
Doctor en Història Contemporània.

**Becaris i doctorands
(Universitat de Barcelona)**

David CAO COSTOYA

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona. Becari F.I. del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona.

Manuel CARRILLO GONZÁLEZ

Llicenciat en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona.

Elisenda CARTAÑÁ MARQUÈS

Llicenciada en Història per la Universitat de Barcelona.

David DEVESA PÁJARO

Llicenciat en Història i Diploma d'Estudis Avançats en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona. Becari de col·laboració en projectes del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona.

Xavier FORASTER BASAGAÑA

Llicenciat en Dret.

Miguel GARAU ROLANDI

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona.

Paquita GÓMEZ CAMACHO

Llicenciada en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona. Diploma d'Estudis Avançats en Història Contemporània.

Albert PALÀ MONCUSÍ

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona i Diploma d'Estudis Avançats en Història Contemporània. Professor d'Ensenyament Secundari.

Gerard PEDRET OTERO

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona i Diploma d'Estudis Avançats en

Història Contemporània. Becari F.P.U. del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona.

Luis PIZARRO CARRASCO

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona.

Tomàs SUAUA MAYOL

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona i Diploma d'Estudis Avançats en Història Contemporània. Becari F.I. del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona.

RELACIÓ DE CONTACTES EXTERIORS

**Comitè assessor de Cercles.
*Revista d'història cultural***

Rafael ARACIL

Universitat de Barcelona

Julio ARÓSTEGUI

Universidad Complutense de Madrid

Paul AUBERT

Université Aix-Marseille (França) i Casa de Velázquez (Madrid)

Norbert BILBENY

Universitat de Barcelona

Jesús CONTRERAS

Universitat de Barcelona

Alfons CUCÓ (†)

Universitat de València

Elio D'AURIA

Università della Tuscia, Viterbo (Itàlia)

Francesc ESPINET

Universitat Autònoma de Barcelona

Juan Francisco FUENTES

Universidad Complutense de Madrid

Jean-Louis GUEREÑA
Université François Rabelais de Tours
(França) i Centre Interuniversitaire de
Recherche pour l'éducation dans le monde
ibérique et iberoaméricain (CIREMIA)

Ivan HARSANYI
Universitat de Budapest (Hongria)

Elena HERNÁNDEZ SANDOICA
Universidad Complutense de Madrid

Antonis LIAKOS
Universitat d'Atenes

Paolo MACRY
Università di Napoli

José Carlos MAINER
Universidad de Zaragoza

Michel OSTENC
Université d'Angers

Antoni RIERA MELIS
Universitat de Barcelona

Santiago RIERA I TUÈBOLS
Universitat de Barcelona

Octavio RUIZ MANJÓN
Universidad Complutense de Madrid

Carlos SERRANO (†)
Université Paris

Josep TERMES
Universitat Pompeu Fabra

Joan Manel TRESSERRAS
Universitat Autònoma de Barcelona

Membres de la Xarxa d'història cultural de la mediterrània

Paul AUBERT
Université Aix-Marseille (França)

Gabriella CIAMPI
Università della Tuscia (Itàlia)

Arnau COMPANYY
Universitat de les Illes Balears

Elio D'AURIA
Università della Tuscia (Itàlia)

Miquel DURAN PASTOR
Universitat de les Illes Balears

Juan F. FUENTES
Universidad Complutense de Madrid

Antonis LIAKOS
Universitat d'Atenes (Grècia)

Manuel LOFF
Universitat de Porto (Portugal)

Enric OLIVÉ
Universitat Rovira i Virgili

Jordi PONS
Universitat de les Illes Balears

Xavier PUJADAS
Universitat Ramon Llull

Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ
Universitat Rovira i Virgili

Sebastià SERRA
Universitat de les Illes Balears

Catherine VALENTI
Université Aix-Marseille (França)

Constantina ZANOU
Università di Pisa (Itàlia)

Altres col·laboradors

Jean-Marie GUILLON
Université d'Aix-Marseille I (França) i
Temps, espace, langages, Europe
Méditerranée (TELEMME)

Giovanna LIMITI
Università di Roma i Istituto Domus
Mazziniana de Pisa (Itàlia)

J. F. SIRINELLI
Université Lille III (Paris)

Javier TUSELL (†)
Universidad Nacional de Educación a
Distancia (Madrid)

Romano UGOLINI
Istituto Risorgimento Italiano (Roma) i
Università di Perugia (Itàlia)

Projectes de recerca finançats

Projecte per a la realització de projectes d'R+D en el marc d'alguns Programes Nacionals del Pla Nacional d'Investigació Científica, Desenvolupament i Innovació Tecnològica 2004-2007 pel projecte *Política e identidad. La construcción de los discursos identitarios en la Europa Contemporánea: el caso de Cataluña*. (HUM2005-06313).

Projecte de Suport als Grups de Recerca de Catalunya 2005 (2005-2008) (2005SGR-00513).

Projecte per a la creació, desenvolupament i consolidació de Xarxes Temàtiques de la Generalitat de Catalunya en el marc del III Pla de Recerca de Catalunya (2004XT-00087).

Proyecto de Investigación y Desarrollo Tecnológico del Ministerio de Ciencia y Tecnología (deseembre de 2002-novembre 2005) per a la realització del projecte d'investigació *Instituciones culturales y sociabilidad en la Cataluña contemporánea* (BHA2002-01500).

Projecte de Suport als Grups de Recerca de Catalunya de la Generalitat de Catalunya en el marc del III Pla de Recerca de Catalunya (2002-2004) (2001SGR-00013).

Projecte per a la creació, desenvolupament i consolidació de Xarxes Temàtiques de la Generalitat de Catalunya en el marc del III Pla de Recerca de Catalunya (XT01-00026).

Projecte de Suport als Grups de Recerca de Catalunya de la Generalitat de Catalunya en el marc del II Pla de Recerca de Catalunya (1999-2001) (1999SGR-00424).

Projecte per a la creació, desenvolupament i consolidació de Xarxes Temàtiques de la Generalitat de Catalunya en el marc del II Pla de Recerca de Catalunya (XT99-00024)

Projecte de Suport als Grups de Recerca de Catalunya de la Generalitat de Catalunya en el marc del II Pla de Recerca de Catalunya (1997-1999) (1997SGR-381).

Proyecto de Investigación del Programa Sectorial de Promoción General del Conocimiento del Ministerio de Educación y Cultura (octubre 1997-setembre 2000) per a la realització del projecte d'investigació *Intelectuales y cultura política en la Europa surmediterránea (siglo XIX-XX)* (PB96-0387).

Projecte DGICYT del Ministerio de Educación y Cultura (novembre de 1992-novembre de 1995) per a la realització del projecte d'investigació *Estudio del sector intelectual y del marco político cultural catalán contemporáneo* (PB-92/0866).

Beca de la Fundació Jaume Bofill per a la realització de *l'Estudi dels intel·lectuals en l'àmbit cultural contemporani* (1992-1993).

Sessions de treball i seminaris 1991-2006

20 de desembre de 2006

Cloenda d'any.

29 de novembre de 2006

Sessió de treball sobre la recerca d'identitats.

16 de novembre de 2006

Presentació a l'Ateneu del llibre del GEHCI *L'Ateneu i Barcelona. Un segle i mig d'acció cultural*.

8 de novembre de 2006

Planificació de la recerca sobre identitats.

18 d'octubre de 2006

Discussió del text de Jordi Casassas *Presència històrica, identitat i política nacional a Catalunya. Elements per a un debat*.

20 de setembre de 2006

Sessió inaugural del curs i exposició de la nova línia temàtica del curs: Identitats socials (particulars), identitat nacional i política de les identitats a la Catalunya contemporània.

29 de juny de 2006

Cloenda de curs.

22 de febrer de 2006

Jean-Louis GUEREÑA (Université François Rabelais de Tours)
Sociabilidad, cultura y educación en Asturias bajo la Restauración, 1875-1900.

15 de febrer de 2006

Santiago RIERA TUÈBOLS (Universitat de Barcelona)
Sessió homenatge a Santiago Riera i

Tuèbols. Conferència "Científics i intel·lectuals a la Catalunya contemporània".

14 de gener de 2006

Sessió de control de la redacció del llibre de l'Ateneu Barcelonès.

30 de novembre de 2005

Sessió sobre el llibre de l'Ateneu Barcelonès.

21 de setembre de 2005

Sessió de treball sobre la recerca a l'Ateneu Barcelonès.

2 de juliol de 2005

Cloenda del curs.

1 de juny de 2005

Xavier FILELLA
Continuïtat i renovació del pensament català al llarg de la transició (1971-1986).

11 de maig de 2005

Francisco VILLACORTA BAÑOS (CSIC)
Sociabilidad intelectual en España y el Ateneo de Madrid.

6 d'abril de 2005

Jean-Louis GUEREÑA (Universidad de Tours)
Sociabilidad intelectual en la España contemporánea. Una visión de conjunto.

2 de febrer de 2005

Josep Ramon SEGARRA (Universitat de València)
Provincialisme i intel·lectuals progressistes.

18 de desembre de 2004

Reunió sobre la recerca a l'Ateneu Barcelonès.

24 de novembre de 2004

Joan PALOMAS

Víctor Balaguer, intel·lectual i polític català del segle XIX.

6 d'octubre de 2004

Lluís Ferran TOLEDANO (Universitat Autònoma de Barcelona)

Una interpretació historiogràfica del carlisme durant el Sexenni.

10 de juliol de 2004

Cloenda del curs.

9 de juny de 2004

Enric UCELAY DA CAL (Universitat Autònoma de Barcelona)

Presentació del seu treball *"El imperialismo catalán"*.

2 de juny de 2004

Xavier PUJADAS (Universitat Ramon Llull)
Sociabilitat i esport.

19 de maig de 2004

Giovanni C. CATTINI

Algunes reflexions entorn al tema de la sociabilitat.

28 d'abril de 2004

Discussió del GEHCI sobre la sociabilitat.

31 de març de 2004

Jaume CLARET MIRANDA (Universitat Pompeu Fabra)

La repressió a la universitat catalana en el franquisme.

17 de març de 2004

Joaquim PUIGVERT (Universitat de Girona)

La historiografia i el món dels professionals.

3 de març de 2004

Plantejament del nou projecte de recerca sobre sociabilitat i el món dels professionals.

18 de febrer de 2004

Enric PUJOL

Una visió històrica de la historiografia catalana.

28 de gener de 2004

Revisió projecte portaveus.

12 de juliol de 2003

Cloenda del curs.

18 de juny de 2003

Ferran ARCHILÉS (Universitat de València)

Joan Fuster: la revisió d'un mite intel·lectual.

28 de maig de 2003

Jesús MARTÍNEZ (Universidad Complutense de Madrid)

Los orígenes culturales de la sociedad liberal.

14 de maig de 2003

Reunió sobre el llibre de portaveus.

21 de desembre de 2002

Control del treball sobre portaveus.

4 de desembre de 2002

Ignacio PEIRÓ (Universidad de Zaragoza)

Los historiadores y la historia cultural.

13 de novembre de 2002

Santiago IZQUIERDO

El doctor Robert, professional i polític.

23 d'octubre de 2002

Control del material per al llibre portaveus.

9 d'octubre de 2002

Presentació del curs i seguiment del projecte de recerca sobre portaveus.

Tesis dirigides per membres del grup

Fawzia DJAFRI (dirigida per Jordi CASASSAS)

Entre religión y política en la Argelia Socialista (1962-1989). (2005)

Lluís DURAN i SOLÀ (dirigit per Josep TERMES; tutor, Carles SANTACANA)

Catalanisme i societat civil: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1930-1936). (1995)

Margarida GÓMEZ INGLADA (dirigida per Carles SANTACANA)

Associacionisme i cultura en una societat en transformació. El Prat de Llobregat, 1910-1960. (2006)

Marc LEPETRE ALEMANY (dirigit per Jordi CASASSAS)

De l'internacionalisme proletari al patriotisme soviètic: marxisme, nacionalisme i "nation-building" a la URSS (1999)

Manoli NARVÁEZ FERRI (dirigida per Jordi CASASSAS)

L'Orfeó Català: Cant Coral i Catalanisme (1891-1951). (2005)

Amalia PRADAS BAENA (dirigida per Teresa ABELLÓ)

L'anarquisme i les lluites socials a Barcelona, 1918-1923: la repressió obrera i la violència. (2001)

Vicenç RIPOLL (dirigit per Jordi CASASSAS)

Organització i cultura obrera a finals segle XIX: El Productor. (1992)

Juan José ROMERO MARÍN (dirigit per Susanna TAVERA)

De agremiados a menestrales. Los artesanos barceloneses de 1814 a 1860. (2003-2004)

Magdalena SELLÉS (dirigida per Jordi CASASSAS)

El poder a través dels grups de pressió. Estudi d'un cas: el Foment del Treball Nacional (1914-1923). (1991)

Rodrigo VESCOVI (dirigida per Miquel IZARD; tutor, Jordi CASASSAS)

Luchadores sociales: Uruguay (1868-1973). (2003)

Tesis llegides per membres del grup

Teresa ABELLÓ GÜELL (dirigida per Josep TERMES)
Les relacions internacionals de l'anarquisme català (1881-1914). (1984)

Isabel de CABO I RAMON (dirigida per Jordi CASASSAS)
La función cultural de la revista Destino (1957-1961). (1993)

Jordi CASASSAS YMBERT (dirigit per Emili GIRALT)
Jaume Bofill (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política. (1977)

Giovanni C. CATTINI (dirigit per Jordi CASASSAS)
La modernització del pensament polític en l'àrea Mediterrània a finals del segle XIX. "La España regional" i la politització del discurs regeneracionista. (2006)

Joaquim COLL AMARGÓS (dirigit per Jordi CASASSAS)
Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista. (1998)

Óscar COSTA RUIBAL (dirigit per Jordi CASASSAS)
La recepción del pensamiento imperialista en las élites barcelonesas del novecientos. (1993)

Albert GHANIME RODRÍGUEZ (dirigit per Josep FLORIT)
Historia de un tiempo y un mundo: Juan Cortada y Sala (Barcelona, 1805 - Sant Gervasi de Cassoles, 1868). (1992)

Paquita GÓMEZ CAMACHO (dirigida per Jordi CASASSAS)
Cercles i grups intel·lectuals a Barcelona entre 1858-1863, i la configuració del catalanisme conservador. (2007)

Antoni GUIRAO MOTIS (dirigit per Jordi CASASSAS)
"La Cataluña". Ideologia i poder a la Catalunya noucentista (1907-1914). (1999)

Santiago IZQUIERDO BALLESTER (dirigit per Josep TERMES)
Bartomeu Robert i Yarzábal (1842-1902). Medicina i compromís cívic. (2003)

Paola LO CASCIO (dirigit per Agustí COLOMINES)
El modelo catalán: ¿una metáfora para Europa? (2005)

Jordi LLORENS VILA (dirigit per Vicente CACHO VIU)
La Unió Catalanista. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903). (1990)

Teresa MIRRI LARRUBIA (dirigida per Jordi CASASSAS)
El proceso de formación del proletariado en un barrio industrial: el caso de Sant Martí de Provençals. Integración y diferenciación social (1862-1925). (1994)

Benjamí MONTSERRAT SATORRE (dirigit per Josep TERMES)
Jaume Collell i Bancells (1846-1932). Perfil biogràfic d'un activista catòlic del catalanisme. (2003)

Manuel PÉREZ NESPEREIRA (dirigit per Jordi CASASSAS)
La recepció del pensament i la cultura europeus a la Catalunya de la Restauració. (2005)

Carles SANTACANA TORRES (dirigit per Jordi CASASSAS)
Postguerra a Catalunya: trencaments i continuïtats en una època de crisi. L'Hospitalet de Llobregat (1939-1951). (1991)

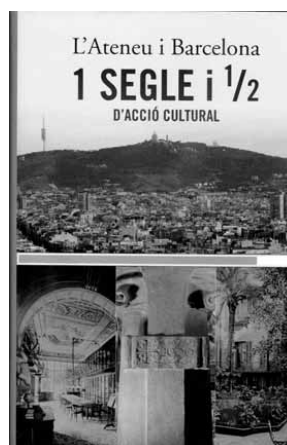
Susanna TAVERA GARCÍA (dirigida per Josep TERMES)
La ideología política del anarconsindicalismo catalán a través de su propaganda (1930-1936). (1980)

Fèlix VILLAGRASA I HERNÁNDEZ (dirigit per Jordi CASASSAS)
Francesc Xavier Llorens i Barba. Cultura i política a la Catalunya del segle XIX. (2006)

Producció científicotècnica²

PUBLICACIONS COL·LECTIVES

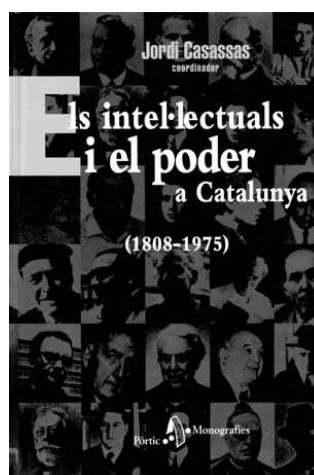
Jordi CASASSAS (dir.), Joaquim COLL (coord. ed.), Teresa ABELLÓ, Mateu BARBA, Manuel BRULLET, Elisenda CARTAÑÁ, Giovanni CATTINI, Òscar COSTA, David DEvesa, Albert GHANIME, Paquita GÓMEZ, Antoni GUIRAO, Santiago IZQUIERDO, Jordi LLORENS, Paola LO CASCIO, Albert PALÀ, Gerard PEDRET, Manel PÉREZ NESPEREIRA, Carles SANTACANA, Susanna TAVERA, Daniel VENTEO i Fèlix VILLAGRASA, ***L'Ateneu i Barcelona. Un segle i mig d'acció cultural*** (Barcelona, La Magrana, 2006)

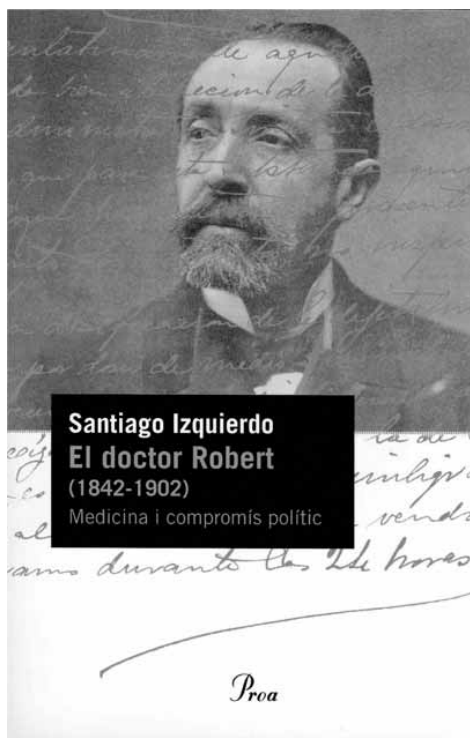
Jordi CASASSAS (coord.), Teresa ABELLÓ, Manuel CARRILLO, Giovanni CATTINI, Òscar COSTA, Albert GHANIME, Paquita GÓMEZ, Antoni GUIRAO, Santiago IZQUIERDO, Paola LO CASCIO, David MAYOL, Teresa MIRRI, Manel PÉREZ NESPEREIRA, Carles QUEVEDO, Carles SANTACANA, Susanna TAVERA i Fèlix VILLAGRASA, ***Prensa cultural i intervenció política dels intel·lectuals a la Catalunya contemporània, 1814-1975*** (Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2005)

Jordi CASASSAS (coord.), Emili BAYÓN, Joaquim COLL, Òscar COSTA, Agustí G. LARIOS, Albert GHANIME, Antoni GUIRAO, Santiago IZQUIERDO, Jordi LLORENS, Manuel PÉREZ NESPEREIRA, Josep PICH, Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, ***Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*** (Barcelona, Pòrtic, 1999)

2. Les publicacions de caire col·lectiu entre membres del GEHCI estan destacades en negreta.

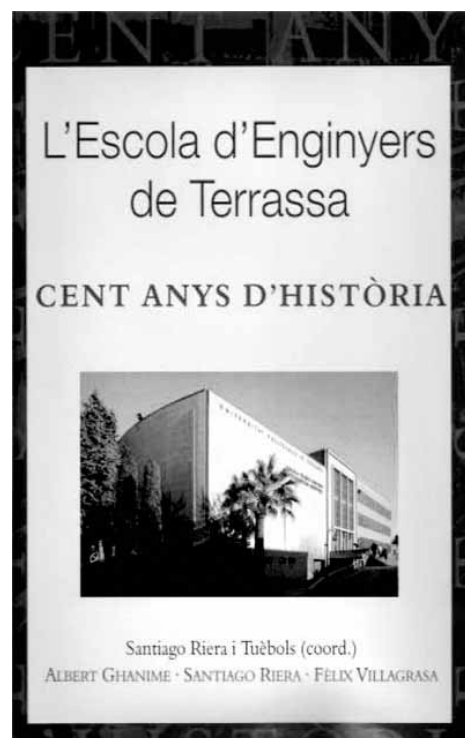

Carles SANTACANA, *La desaparición de un modelo de intervención. Intelectuales, profesionales y científicos en la posguerra. El caso catalán*, dins Julián CHAVES (coord.), *Política científica y exilio en la España de Franco* (Badajoz, Universidad de Extremadura, 2002, pp. 113-128)

Carles SANTACANA, *El primer franquisme i la repressió*, dins Jordi CASASSAS (coord.), *Lluís Companys i la seva època* (Barcelona, Pòrtic, 2002, pp. 121-136)

Carles SANTACANA, *L'administració local durant el franquisme*, dins Rafael ARACIL i Antoni SEGURA (eds.), *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya* (Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2002, pp. 185-202)

Susanna TAVERA, *Declaración de Séneca Falls*, dins M. NASH i A. I. ÁLVAREZ

GONZÁLEZ, *Séneca Falls. Un siglo y medio del movimiento internacional de mujeres y la lucha por el sufragio femenino en España* (Oviedo, Narcea, 2002, pp. 86-91)

Susanna TAVERA, *El món de la Confederació Nacional del Treball (CNT) durant la República i la Guerra Civil*, dins Jordi CASASSAS, *Lluís Companys i la seva època* (Barcelona, Pòrtic, 2002, pp. 79-98)

Susanna TAVERA, *Presentació*, dins Sonia DEL RÍO SANTOS, *Corporativismo y relaciones laborales en Cataluña* (Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002, pp. 11-12)

Susanna TAVERA, *Margarita Nelken, biografía*, dins C. SAMBRICIO i C. HERNÁNDEZ (eds.), *Madrid: siglo XX* (Madrid, Ayuntamiento de Madrid, 2002, pp. 261)

Historia

Del Liberalismo a la Contrarrevolución

La posición e ideas políticas de pensadores como Ortega y Maeztu.

SANTOS JULIA
Fueron tan excesivos en sus diagnósticos sobre la sociedad y la política, gustaron tanto de la retórica y las metáforas y, sobre todo, fueron tan prolíficos, tan publicistas de todos los días, autores de piezas tan dispersas, que para tratarlos sin delizarse por la fácil pendiente del sarcasmo o del juicio derogatorio, precisa el hermeneuta una atención especial al contexto y un permanente ejercicio de comprensión. Vicente Cacho conocía y comprendía. Para escribir de Ortega agotó antes las fuentes directas e identificó sus deudas con París por encima de lo que se trajo de su estancia en Marburgo. Por eso, en sus intermitentes y preciosos escritos sobre Ortega liquidó Cacho lo que de castizo pudiera quedar en su retórica de las dos Españas y estableció un estrecho vínculo entre su definición del intelectual como una especie de pedagogo social colectivo con el diagnóstico de Renan sobre la falta de ciencia como origen de la decadencia francesa. Hablando de Ortega, Cacho abría siempre la mirada a espacios más amplios y a más europeas perspectivas.

El hilo rojo que va enhebrando estas perspectivas es su tesis sobre la fragilidad de la tradición liberal en España y el fracaso final del proyecto de una moral colectiva de la ciencia. Cacho acierta al definir a Ortega como un liberal y vincularlo, saltando por encima del '98, con la generación anterior, la de Giner y la Institución Libre de Enseñanza. Ortega, un *tonnager* del desastre, edificó su liderazgo intelectual polemizando con Unamuno y con Maeztu siempre con el oído puesto en lo que decía Giner. Como intelectual, fue Ortega origen e impulsor de iniciativas culturales destinadas a crear una minoría selecta de cuya irradiación esperaba una elevación general de la ciencia y la cultura, previa a cualquier intento de intervenir directamente en la política. Había que afirmar una densa presencia en la esfera pública antes de y como base para actuar luego en el terreno de la política.

Es significativo que los artículos recogidos en esta estupenda edición terminen en el momento de la fundación de *Revista de Occidente*, en "el imperio cultural de Ortega". Si Cacho hubiera ido más allá, habría tropezado con los límites propios de esa manera de ser intelectual propagada por Ortega. Con la proclamación de la República, no basta ya con afanarse en fundar agrupaciones, lanzar periódicos o editar revistas; hay que intervenir directamente en política. El intelectual pedagogo, asociado en ligas de educación política, cede el paso al intelectual comprometido, orgánicamente relacionado con un proyecto de acción a través de un partido, incorporándose como militante o divagando por sus alrededores. Ortega, desde ese momento, pudo comprobar que la autoridad intelectual no proporciona una base firme para la acción política y se retiró a un segundo plano para guardar después un definitivo silencio.

Maeztu, sin embargo, que había recibido a Primo de Rivera como encarnación del cirujano de hierro anunciado por Costa, se enfrentó a la República con la palabra, desde luego, pero también con la acción dentro de una sociedad cultural llamada a engendrar un partido político. Radicalmente contrarrevolucionario, Maeztu es, como lo ve Villacañas en un libro algo sobrecargado de deriva-

ciones filosóficas, el caballero dispuesto a convertirse en cruzado y mártir. Obsesionado por la revolución al menos desde 1909, cuando los ecos de la Semana Trágica resonaron en sus oídos como un trallazo, Maeztu fue de los primeros en anunciar con tonos proféticos que la masa se movía y que las minorías selectas corrían el riesgo de ser desbordadas. La palmeta de domine, esgrimida en torno a 1898, no bastaba para hacerse oír; las masas habían comenzado a actuar por su cuenta y era preciso organizar la contrarrevolución. Para semejante empeño, Maeztu no podía encontrarse, a la altura de los años treinta, más que con la quintaesencia de la reacción: los católicos monárquicos y tradicionalistas de Acción Española. El más moderno de los intelectuales del '98, el que anunció el nacimiento de la otra España, la de la industria y el comercio, la de una burguesía conquista-

gandista de Herrera Oria y de Martín Sánchez Julia, y al identificarla precipitadamente con la democracia cristiana y con Maritain, Villacañas olvida el papel de sus continuadores en la Acción Católica de los años cuarenta. Por seguir personalizando: mientras Calvo Serer preparaba sus ataques a Loin, quien llegaba al poder era Martín Ariago, director de la Junta Técnica Nacional de Acción Católica y destacado miembro de la ACN de Propagandistas. En 1945, año crucial para el futuro de la dictadura, Carro Blanco no llamó a ninguna lumbrera de Acción Española, mucho menos a un católico de Falange, sino a alguien que garantizase el apoyo sin fisuras de la jerarquía de la Iglesia a la dictadura en su peor trance. Y ese alguien sólo podía venir de las filas de Acción Católica, dirigida con mano firme por el cardenal primado, Pla y Deniel.

Lógicamente, cuando hacia 1957 el catolicismo político por antonomasia comienza su lento declive, el templo no vendrá de los veteranos de Acción Española, moribundos en la espera de su rey, ni de Calvo Serer o sus secuaces. Los sustitutos de los católicos serán los racionalizadores de la administración y los liberalizadores de la economía. Proceden también del Opus Dei, como Calvo, pero se sacuden la carga ideológica de la contrarrevolución y abandonan el arcaico sueño de una monarquía católica restaurada. Maeztu desaparece de la Biblioteca del Pensamiento Actual, como muy bien detecta Villacañas, y Calvo Serer incuba su errática deriva. Pero el poder queda en buenas manos, las que realizarán por fin el ideal de una expansión capitalista dentro del orden reforzado de un Estado autoritario. Si Maeztu hubiera levantado la cabeza, a lo mejor lo habría aplaudido con entusiasmo, pero maldita la falta que López Rosó tenía de elevar al caballero don Ramiro al altar de sus devociones.

Estamos, pues, ante dos libros que abordan cuestiones sustanciales de los combates ideológicos y políticos de todo un siglo, y que lo hacen atendiendo a los textos y dialogando seriamente con ellos. No ocurre lo mismo con el Ortega de Abellán. Sus dos primeras partes ofrecen un esbozo de biografía con cosas de sobra conocidas, a no ser que se tenga como palpitante novedad la publicación de una carta sobre la jubilación como catedrático. En la tercera parte, Abellán se olvida de Ortega y nos cuenta su vida, desde la tarde en que Ramón Tamames le dijo que Ortega se moría hasta el lamento por la marginación de su (de Abellán) generación. La posible relación entre Ortega y la transición, si existiera, brilla por su ausencia: aquí el entierro de Ortega, poco antes de la segunda y definitiva muerte de Maeztu, es sólo un pretexto para hablar de otra cosa, a saber, de que el PSOE, con su triunfo de 1982, marginó a la generación protagonista del despertar de 1936. Pero eso podría haberse argumentado dejando a Ortega en paz.

Los intelectuales y la política. Perfil público de Ortega y Gasset. Vicente Cacho Vix. Prólogo de José Varela Ortega. Introducción y edición al cuidado de Octavio Ruiz-Monjón. Biblioteca Nueva. Madrid, 2000. 222 páginas. 1.800 pesetas. *Ramiro de Maeztu y el ideal de la burguesía en España.* José Luis Villacañas. España. Madrid, 2000. 494 páginas. 3.500 pesetas. *Ortega y Gasset y los orígenes de la transición democrática.* José Luis Abellán. España. Madrid, 2000. 378 páginas. 3.800 pesetas.

Cerca del Poder

Un exhaustivo estudio sobre los intelectuales catalanes.

HISTORIA. ÉLS INTEL·LECTUALS I EL PODER A CATALUNYA (1808-1975)
 JORDI CASASAS (COORDINADOR)
 POETIC, BARCELONA, 1999
 462 PÁGINAS. 4.700 PÉSETAS

Vicente Cacho definía con el concepto de moral colectiva las propuestas modernizadoras que presentaban, a la vez y de manera sostenida, un nivel aceptable de teorización y un grado consistente de aceptación social. Si la moral colectiva que acabó dominando entre los intelectuales madrileños propugnaba la modernización a través de la ciencia, en Cataluña, a partir del último decenio del siglo XIX, surgió una moral nacionalista cuyo propósito consistía en modernizar el país convirtiendo a Barcelona en capital autónoma de la cultura.

Esta diferencia alumbró otra manera de ser intelectual: el que pone las ideas al servicio de una estrategia política y busca para su realización el apoyo de instituciones dotadas de presupuesto público. Tal sería la sustancia de la relación entre los intelectuales y el poder en Cataluña en el punto central del libro coordinado por Casasas, el período que va desde la aparición de *La nacionalista catalana*, de Prat de la Riba, hasta la Gran Guerra. Los intelectuales se erigen en artífices de la política cultural del catalanismo; su moral, en los términos de Cacho, no será la de la ciencia, sino la de la nación.

Pero construir una nación exige hacerse con el poder. Prat es presidente de la Diputación un año después de publicar su libro. Desde allí, no carecerá de recursos para crear organismos de política cultural: el Institut d'Estudis Catalans estaba en marcha sólo un año después de la llegada de Prat a la Diputación. Que toda esa política cultural tuviera detrás la fuerte personalidad de Francesc Cambó indica que la incorporación de los intelectuales a las instituciones se doblaba de una personal relación entre intelectuales y políticos, una relación que los madrileños, críticos acervos de la clase política de la Restauración, estaban lejos no ya de soñar pero ni siquiera de intentar.

El libro en que se da cuenta de las relaciones entre los intelectuales catalanes y el poder es resultado del exhaustivo trabajo de un equipo a cuyos miembros se debe un buen número de monografías sobre la misma cuestión. Con esta obra han sistematizado todo lo que saben, que es mucho, sobre composición, organización y dinámica del sector intelectual profesional. Dividido en cuatro grandes épocas, funciona como un diccionario que dispusiera sus entradas por orden cronológico en lugar del alfabético. La cantidad de materiales recogidos, referencias, nombres, instituciones, coyunturas, y publicaciones, lo convierten en un instrumento de rara calidad para el estudio de la Cataluña contemporánea.

dora, comparte mantel y vino, revista y conspiraciones, con quienes pretendían retroceder hasta la España de los Austrias. No renuncia a su ideal de una burguesía modernizadora, capitalista, que rinda culto al dinero, pero no concibe otro marco político que el legado por la más rancia tradición: una monarquía católica capaz de garantizar el orden y la propiedad frente al asalto de esa revolución disolvente que anuncia la República.

Esta mezcla de orden y de capital, de reacción y de burguesía, permite a Villacañas seguir la fortuna de la obra y las ideas de Maeztu más allá de su onerosa muerte hasta la primera década del régimen de Franco. Sin duda, como ya percibieron los mismos protagonistas del nuevo combate ideológico, mucho de Acción Española pasó, por la senda del primer CSIC, dirigido por José M. Albareda, al pensamiento neotradicionalista cuyo principal abanderado fue Rafael Calvo Serer. Villacañas tiene razón cuando no reduce a la irrelevancia, a un peregrino todos eran lo mismo, las luchas ideológicas del primer franquismo, personalizadas aquí en el enfrentamiento de Calvo Serer y su séquito de *Arbor* con Loin Entralgo y sus adláteres de una Falange reblandecida con el agua bendita del catolicismo.

Sin embargo, al subestimar la importancia de la más caudalosa tradición política católica, la que remonta su origen a la Asociación Católica Nacional de Propa-